

Nachtvlindervriendelijke
HOUTKANTEN

KOESTER DE BIODIVERSITEIT

Biodiversiteit is geen luxe, maar een slim systeem dat meewerkt. Als we ze ondersteunen, bijvoorbeeld met houtkanten, bouwen we aan een productief en weerbaar landschap. Een hoge biodiversiteit en een grote biomassa aan leven zijn namelijk cruciaal voor een veerkrachtig ecosysteem. Maar biodiversiteit is ook rechtstreeks nuttig in het landschap – dat noemen we functionele biodiversiteit: soorten dragen bij aan landbouw en klimaatweerbaarheid van onze omgeving.

Zo is bijvoorbeeld ondergrondse biodiversiteit cruciaal. Een levende bodem – met regenwormen, springstaarten, mijten en bacteriën – zorgt voor een goede structuur, betere wateropname en een natuurlijke kringloop van voedingsstoffen. Hoe gevarieerder het bodemleven, hoe vruchtbaarder én veerkrachtiger de bodem. Zulke bodems kunnen beter omgaan met droogte, overvloedige regenval en ziektedruk.

Wilde bestuivers zoals bijen, zweefvliegen en vlinders zorgen dan weer voor de bestuiving van landbouwgewassen. Ook nachtvlinders dragen hier hun steentje aan bij en spelen hierin een unieke rol: ze zijn actief wanneer andere bestuivers rusten (in de schemering of 's nachts) én verschillende nachtvlindersoorten kunnen grote afstanden afleggen, wat de genetische diversiteit binnen gewassen ten goede komt.

BOUWEN AAN EEN LEVENDIG LANDSCHAP

Of je nu landbouwer, gemeentewerker of tuineigenaar bent, of gewoon fan bent van alles wat fladdert: deze brochure wil jou inspireren om het landschap een stukje rijker te maken. We zoomen in op houtkanten en heggen. We laten zien hoe je die kunt inzetten als veilige havens en voedselbronnen voor nachtvlinders.

Want hoewel ze misschien minder gekend en geliefd zijn, zijn nachtvlinders onmisbaar. Ze bestuiven bloemen, vormen voedsel voor vleermuizen en vogels, en vertellen ons hoe het met de natuur gesteld is. Als het goed gaat met hen, gaat het vaak ook goed met de rest.

Je vindt in deze brochure zowel achtergrondinfo als concrete tips: hoe je houtkanten aanplant en onderhoudt, of hoe je ze beheert met oog voor biodiversiteit. En dat loont: wat goed is voor nachtvlinders, is ook goed voor andere insecten, vogels, zoogdieren... én voor het landschap zelf.

Laat je verrassen door de impact van een houtkant en ga mee aan de slag!

NACHTVLINDERS: SCHOONHEDEN VAN DE SCHEMERING

De meeste nachtvlinders zijn actief in de schemering en 's nachts. Daardoor blijven ze vaak onopgemerkt, in tegenstelling tot de kleurrijke en overdag actieve dagvlinders. Toch vormen nachtvlinders een verbazingwekkend diverse en boeiende groep. In kleurenpalet hoeven sommige nachtvlindersoorten niet onder te doen voor dagvlinders, ook in de schemering vliegen er prachtige soorten rond!

In Vlaanderen komen maar liefst 2000 soorten voor. Ter vergelijking: het aantal dagvlinders schommelt rond de 70. Dat betekent bijna 30 soorten nachtvlinders voor elke dagvlinder.

Helaas staan de nachtvlinders in onze streken onder druk. Net als veel andere insecten hebben ze te lijden onder pesticiden, de aantasting van hun leefgebied en een vereenvoudiging van het bloemenlandschap. Tel daar de impact van klimaatverandering bij, en je begrijpt waarom wetenschappers intussen spreken van een insectencrisis.

Er wordt vaak ook naar de landbouwsector gekeken als een van de veroorzakers van deze crisis. Dat hoeft echter niet zo te zijn: heel wat landbouwers telen met respect voor de natuur, en schakelen vervolgens de natuur mee in als bondgenoot bij het verbouwen van het landschap.

Populierenpijlstaart & groot avondrood
© Jari Vandendriessche

BOER ZOEKT NACHTVLINDER

In het project Gevlinderd Boerenland gingen landbouwers en natuurvrijwilligers samen aan de slag in de Antwerpse Kempen om nachtvlinders te tellen langs houtkanten. Ze gebruikten daarvoor speciale LED-emmers met een beperkt bereik van 25 meter – ideaal om specifiek de vlinders uit de houtkanten aan te trekken. Ter vergelijking werden ook tellingen uitgevoerd aan kale perceelranden.

RESULTATEN TELLINGEN

Een primeur voor de regio: op maar liefst 15 locaties, van Laakdal tot Ravels, werden emmers geplaatst. Nooit eerder werden er in deze streek zoveel nachtvlinders gevangen en onderzocht langs landbouwpercelen.

En de resultaten? Indrukwekkend:

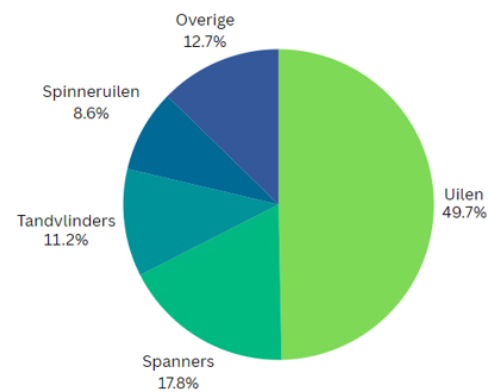
- We troffen bijna **500 soorten nachtvlinders** aan – dat is maar liefst één op vier van alle soorten in Vlaanderen!
- In totaal telden we meer dan **9.000 individuele vlinders**.
- Onze tellingen leverden **unieke inzichten** op in het belang van houtkanten voor nachtvlinders.

WAAROM ZIJN HOUTKANTEN ZO WAARDEVOL?

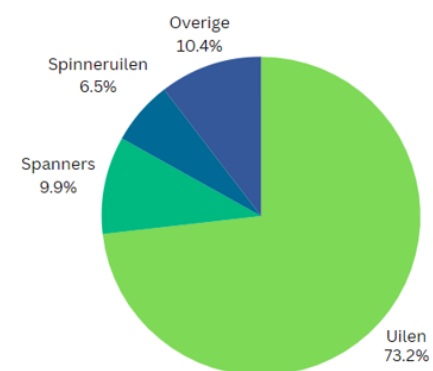
- Er komen meer vlinders én meer soorten in voor dan aan kale randen
- Ze trekken ook minder mobiele soorten aan, die behoefte hebben aan beschutting
- Ze trekken soorten aan die afhankelijk zijn van bomen en struiken als waardplant

Houtkanten blijken dus echte hotspots voor nachtvlinders. Benieuwd waarom dat zo is en hoe jij daaraan kan bijdragen? Lees snel verder!

HOUTKANTEN

CONTROLES

Vergelijking van de soortensamenstelling voor macrovlinders in houtkanten versus kale perceelsranden. In houtkanten komen substantieel meer tandvlinders voor: een familie van nachtvlinders die minder mobiel zijn en bomen hebben als waardplant © Eef Govers

Wapendragers: het lijken net berkentakjes. Deze nachtvlinders treffen we vrijwel enkel aan in houtkanten. Zij behoren tot de tandvlinders © Eef Govers

HOUTKANTEN ALS SNACKBARS, HOTELS EN SNELWEGEN

Houtkanten en heggen zijn een soort 'all-in verblijf' voor nachtvlinders: voedselleveranciers, schuilplekken én veilige routes tegelijk.

Nachtvlinders vinden er nectar in bloeiende bomen en struiken of in de kruiden die er groeien. Sommige soorten voeden zich ook met rottend fruit. Suikerrijk voedsel is essentieel voor hun vlucht én voortplanting.

Uit hun eitjes komen rupsen die bladeren van bomen, struiken of planten in de kruidlaag nodig hebben om te groeien. Bijna de helft van de macrovlinders in Vlaanderen heeft struiken of bomen nodig om eitjes op af te leggen!

Daarnaast zijn houtkanten handige rustplaatsen en overwinteringsplekken. Rupsen kruipen in de strooisellaag of onder bladeren om te verpoppen en volwassen vlinders zoeken er holtes op.

Ook zijn houtkanten veilige 'verkeersaders' die leefgebieden met elkaar verbinden. Zonder zulke verbindingen raken vlinderpopulaties geïsoleerd, waardoor hun overlevingskansen afnemen.

Een hoog uitgegroeide zomereik in een houtkant van elzenhakhout maakt de houtkant extra interessant voor nachtvlinders die hoog in de boomkruinen actief zijn © Sanne Van Den Berge

NIET ELKE HOUTKANT IS GELIJK: HOE MEER VARIATIE, HOE MEER LEVEN

Binnen het project Gevlinderd Boerenland ontdekten we dat niet alle houtkanten even aantrekkelijk zijn voor nachtvlinders. De soortenrijkdom en het aantal vlinders hangen sterk af van de 'complexiteit' van de houtkant: hoe meer variatie in struiken en bomen én in breedte en hoogte van de houtkant, hoe beter!

Elke boomsoort draagt bij: rupsen vinden er waardplanten en vlinders vinden er voedsel, dankzij een bloei die gespreid is over het seizoen. Brede houtkanten (3 meter en meer) bufferen wind en regen beter, waardoor het microklimaat er aangenamer is voor nachtvlinders. Ze gebruiken die zones als rustplaats én als verbinding tussen leefgebieden.

Ook hoogte doet ertoe: sommige vlinders vliegen graag hoog en maken graag gebruik van houtkanten van 12 meter of meer. Oude bomen zijn een extra troef: ze bieden holtes, loszittende schors en andere verborgen plekjes.

De rups van de hageheld heeft onder andere wilg als waardplant © Marijke Scheffer

HOE CREËER JE EEN HOUTKANT DIE NACHTVLINDERS AANTREKT?

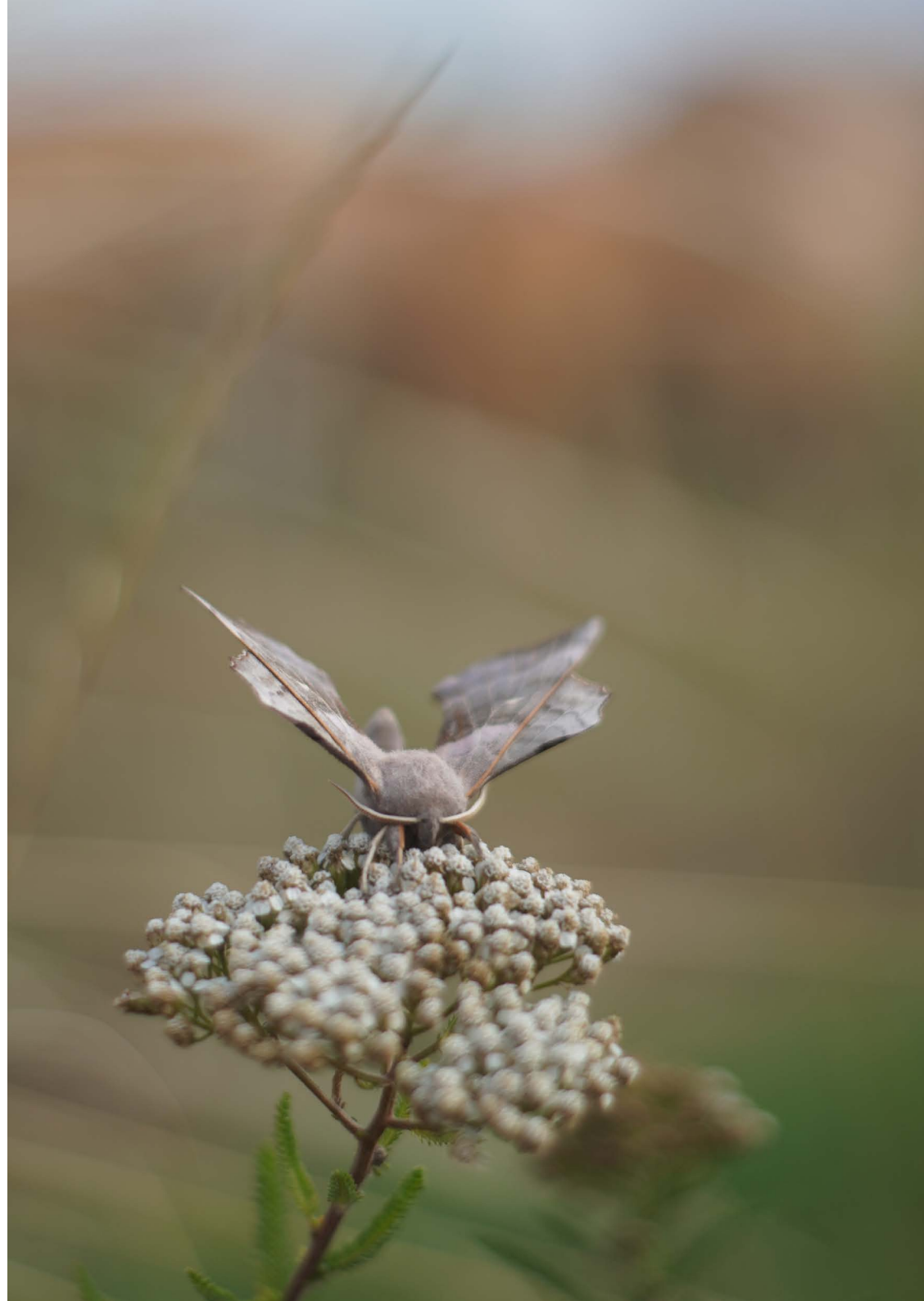
Een gevarieerde houtkant is goud waard voor nachtvinders én andere insecten. Hoe groter de mix aan boom- en struiksoorten, hoe meer soorten je een thuis en voedselbron biedt. Veel nachtvinders zijn namelijk afhankelijk van specifieke planten om hun eitjes op af te zetten: zogenaamde waardplanten.

Kies voor streekeigen soorten – die zijn perfect aangepast aan onze lokale fauna dankzij duizenden jaren van gezamenlijke evolutie (co-evolutie). Je herkent ze in boomkwekerijen aan het label 'Plant van hier'.

Soort (NL / Latijn)	Type	Bloeitijd	Typische nachtvinders (rupsen)	Nectarkwaliteit	Pollenkwaliteit
Hazelaar (<i>Corylus avellana</i>)	Struik	Jan – mrt	Hazelaaruil, Hazelaarkokermot	Nvt	Goed
Els (<i>Alnus glutinosa</i>)	Boom	Feb – mrt	Elzenuil, Elzenhoutrups	Nvt	Matig
Iep (<i>Ulmus glabra/minor</i>)	Boom	Feb – mrt	Iepenuil, Iepenspanner	Nvt	Matig
Wilig (<i>Salix spp.</i>)	Boom/struik	Feb – apr	Wilgenschaduwuil, Wilgenhoutrups	Zeer goed	Zeer goed
Berk (<i>Betula spp.</i>)	Boom	Mrt – apr	Berkenspanner, Berkenbrandvlekuil	Nvt	Matig
Sleedoorn (<i>Prunus spinosa</i>)	Struik	Mrt – apr	Sleedoornuil, Sleedoornkokermot	Goed	Goed
Zomereik (<i>Quercus robur</i>)	Boom	Apr – mei	Eikenuil, Eikenbladroller	Zeer beperkt	Matig
Meidoorn (<i>Crataegus monogyna</i>)	Struik	Mei – juni	Meidoornuil, Witvlekbandspanner	Zeer goed	Goed
Lijsterbes (<i>Sorbus aucuparia</i>)	Boom/struik	Mei – jun	Lijsterbesuil, Lijsterbesmot	Goed	Goed
Sporkehout (<i>Frangula alnus</i>)	Struik	Mei – sept	Sporkehoutspanner	Zeer goed	Matig

In bovenstaande tabel vind je een top 10 van waardevolle waardplanten voor nachtvinders in Vlaanderen, inclusief hun bloeiperiode. Combineer soorten met een vroege én een late bloei om de nectarvoorziening te spreiden over het hele vliegseizoen. Op die manier sluit je de bloeihoog en help je niet alleen vlinders, maar ook bijen, zweefvliegen en andere nuttige insecten.

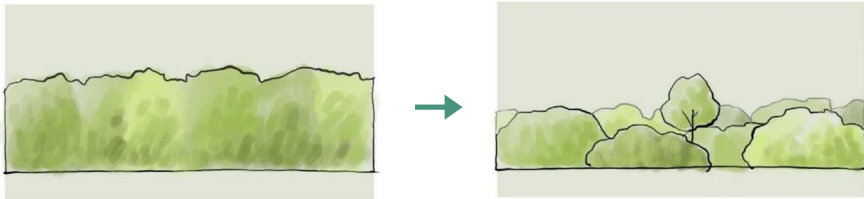

NACHTVLINDERVRIENDELIJK ONDERHOUD EN BEHEER VAN HOUTKANTEN EN HEGGEN

Voor nachtvinders zijn brede, hoge en gevarieerde houtkanten en heggen het meest waardevol. Met slim beheer maak je het verschil.

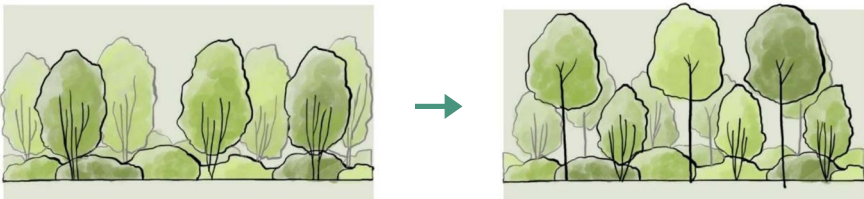
Scheer je je heg? Werk liever traag dan strak

- Scheer niet te vaak: idealiter om de 2 à 3 jaar, zodat struiken volop kunnen bloeien en vrucht dragen.
- Werk gefaseerd – snoei slechts één zijde per winter, de andere het jaar erop.
- Snoei laat in de winter, zodat vogels en andere dieren nog van de bessen kunnen profiteren.
- Laat enkele bloeiende struiken staan als blijvende overstaanders, zoals meidoorn of sleedoorn.

Hakhoutbeheer? Spreid in tijd en ruimte

- Voer het gefaseerd uit: zet niet de hele houtkant tegelijk af, maar spreid over meerdere winters.
- Behoud enkele overstaanders (tot 4 per 100 meter): een afstand van 25 m tussen hogere bomen blijft prima overbrugbaar voor veel soorten.
- Laat overstaanders oud worden. Zijn ze stervend? Laat ze als staand dood hout staan, zolang dat veilig kan – een schat voor de biodiversiteit.

Een gehakkelde aurelia bezoekt een bloeiende braamstruik. Ook voor nachtvinders zijn bramen een goede voedselbron.

En wat met braam? Laat maar groeien!

Bramen zijn toppers: hun bloemen blijven ook 's nachts open en de nectar is rijk aan suikers – een echte energieboost voor nachtvinders. Laat ze dus gerust bloeien, waar het kan.

Ongestoorde bodem en takkenhoop? Schuilplaats vol leven

- Stoor de bodem zo weinig mogelijk: heel wat nachtvinders en andere soorten en zaden overwinteren of kiemen hier.
- Beperk betreding en gebruik van machines tot een minimum.
- Laat snoeihout liggen als takkenhoop in de houtkant: ideaal als schuil- en overwinteringsplek.
- Laat de hoop gewoon vergaan: deze zal een thuis vormen voor een 'hoop' biodiversiteit!

Gestapelde snoeiresten in een houtkant zorgen voor een 'hoop' biodiversiteit © Sanne Van Den Berge

OVERTUIGD? DE NACHTVLINDERS ZULLEN JE DANKBAAR ZIJN! 🐛

Denk je dat je als gemeente, landbouwer of burger een steentje kan bijdragen aan het versterken van het houtkantennetwerk en de nachtvlinders in je landschap, dan willen de regionale landschappen je daarbij graag helpen. Samen met jou stellen we een beplantingsplan op, begeleiden we indien gewenst de aanlegwerken en begeleiden we je naar interessante subsidies en vergoedingen. Ook voor vragen rond houtkantenbeheer kan je bij ons terecht.

Op www.regionalelandschappen.be zie je bij welk regionaal landschap jouw gemeente is aangesloten.

BRONNEN & COLOFON

Wijze van citeren: Van Den Berge S. & Maes J. (2025). Nachtvlindervriendelijke houtkanten. Brochure uitgebracht binnen het PDPO-project Gevlinderd Boerenland (2023 – 2025) in opdracht van de provincie Antwerpen in het kader van het Europese plattelandsontwikkelingsprogramma

Foto's: indien geen andere vermelding: Regionaal Landschap Kleine en Grote Nete

Verantwoordelijke uitgever: Bas Van der Veken, Polderstraat 33, Oud-Turnhout

Bronnen:

- Govers, E. (2023). *Houtkanten als habitat voor nachtvlinders in landbouwlandschappen in de Antwerpse Kempen*. UGent thesis
- Van Den Berge, S. et al. (2022). *Ecologisch beheren en aanplanten van houtkanten, bomenrijen en hagen/heggen in de provincie Antwerpen*. Eindrapport project Ecologisch beheer houtkanten.
- Veraghtert, W. et al. (2023). *Rode Lijst van de macro-nachtvlinders in Vlaanderen 2023*. Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek.

*Europees Landbouwfonds voor Plattelandsontwikkeling;
Europa investeert in zijn platteland*

Europees Landbouwfonds
voor Plattelandsontwikkeling;
Europa investeert
in zijn platteland

**VLAAMSE
LAND
MAATSCHAPPIJ**

**Provincie
Antwerpen**

**VLAAMSE
LAND
MAATSCHAPPIJ**

**BOEREN
NATUUR**
VLAANDEREN

de
Vlinderstichting

Vlinder-
werkgroep
natuurpunt

Voor meer info:

L **7**
**KLEINE EN
GROTE NETE**
REGIONAAL
LANDSCHAP